

Pikemminkin konsensus kuin kritiikki

Roope Uusitalo

Juhana Vartiainen,
Suomalaisen talousajattelun kritiikki,
Otava 2019, 316 sivua

Juhana Vartiaisen uuden kirjan kannesta saa täysin väärän kuvan sen sisällöstä. Kyseessä ei ole vaalikirja, vaikka kansikuvassa onkin kansanedustajaehdokas. Kyseessä ei oikeastaan ole myöskään talousajattelun kritiikki, ainakaan jos talousajattelulla tarkoitetaan taloustieteilijöiden ajattelua. Suuri osa kirjan sisällöstä on nimittäin taloustieteen perusteita, joista ei ekonomistiporukalla saataisi millään riitaa aikaiseksi. Kritiikki onkin siis ehkä pikemminkin taloustieteilijäkonsensuksen kritiikki taloustieteen ulkopuolista taloudellista maailmankuvaa kohtaan. Hiukan epäselväksi jää silti, kuka on Vartiaisen kritisoiama ajattelija.

Tästä huolimatta kyseessä on oikein hyvä kirja.

Ehkä parhaan lukuohjeen kirjalle antaa tekijä itse jo esipuheessa. Vartiaisen mukaan uu-

si kirja on eräänlainen jatko-osa 25 vuotta sitten ilmestyneelle Vartiaisen ja Jukka Pekkari-
sen kirjalle *Suomalaisen talouspolitiikan pitkä linja*, joka sopivasti löytyi omastakin kirjahyllystäni.

”Pitkän linjan” keskeinen teesi oli, että Suomessa ei oikeastaan koskaan keritty harjoittamaan suhdanteita tasoittavaa vastasyklisiä finanssipolitiikkaa. Vartiaisen mukaan mitään kovin systemaattista väärän- tai oikeansuuntaista finanssipolitiikkaa ei ole 1990-luvun jälkeenkään harrastettu. Yhdeksi virheeksi Vartiainen laskee sen, että vuosien 2005–2007 ylikuumenemista ei pyritty finanssipolitiikalla rajoittamaan. Mitä ilmeisimmin virhe johtui pitkälti poikkeuksellisen pieleen menneestä käsityksestä talouskasvun pysyvämmästä nopeutumisesta.

Oma tulkintani kirjaankin päätyneestä tuotantokuilun ja julkisen talouden rakenteellisen alijäämän kehitystä kuvaavasta kuvioista olisi hiukan suopeampi. Kirjan kuvion (Kuvio 5.3, s. 167) mukaan finanssipolitiikka on pääsääntöisesti tasannut suhdanteita 1980-luvulta lähtien – oikeastaan kahta merkittävää poikkeusta lukuun ottamatta. Sekä 1990-luvun että 2010-luvun lamassa elvyttäjiltä loppui usko tai rahat kesken ja finanssipolitiikka alkoi kiristyä jo ennen kuin lama hellitti.

Vartiainen kuvaa makrotaloustieteen suuria linjoja hienosti. Vaikkapa keynesiläisyyden perusteitten kuvaus aukeaa Vartiaisen kirjasta yhtä hyvin kuin oppikirjoistakin. Keynesiä seuraa uusi klassinen taloustiede rationaalisine odotuksineen ja tämän jälkeen uuskeynesiläisyys hinta- ja palkkajäykkyyksineen. Nyky-makrotaloustiede lopulta tiivistyy kuvaukseen DSGE-malleista. Tästä kohtaa alkaa löytyä jo hiukan kritiikkiäkin. Vartiaisen mukaan teoreettinen puhdasoppisuus on saanut liikaakin ylivaltaa suhteessa empiiriseen makrotaloudelliseen analyysiin.

Kirja ei ole oppikirja, mutta ei olisi ollenkaan huono kertauskurssi niille, joiden opinnoista on jo hiukan aikaa. Sen sijaan pelkään, että ihan kylmiltään, ilman minkäänlaista taloustieteen pohjakoulutusta, Vartiaisen analyysi voi olla hiukan haasteellista luettavaa. Toisaalta taas ammattiekonomistille tekstissä ei radikaalisti uutta ole. Kirja ei haasta vallitsevia käsityksiä, vaan kuvaa pikemminkin osaa, josta vallitsee konsensus. Vartiainen itse kuvaa tätä taloustieteen kurssien runkoa osuvasti koulutaloustieteeksi.

Makrotalousosion jälkeen Vartiainen siirtyy työmarkkinoita koskevaan analyysiin. Ei tehne pahasti vääryyttä, jos tulkitsee Vartiaisen ihanneyhteiskunnan olevan sosiaalidemokraattinen

markkinatalous, jossa sosiaalidemokratia määritellään sosiaalidemokraattista puoluetta laajemmin pikemminkin tavoitteeksi ylläpitää pohjoismaista hyvinvointivaltiota. Tässä ihanneyhteiskunnassa markkinat luovat vaurautta. Julkinen sektori luo markkinoiden toiminnalle pelisäännöt ja jakaa vaurautta niille jotka markkinaratkaisussa jäävät liian vähälle.

Myös Vartiaisen tavaramerkki, työn tarjonnan kasvattamiseen pyrkivä politiikka, on hyvä nähdä tätä taustaa vasten. Vartiaisen mukaan Suomessa tarvitaan markkinaehtoisia reformeja, jotta hyvinvointivaltion ylläpitäminen onnistuu, kun työikäisten osuus väestöstä laskee.

Kirjan työmarkkinoita koskeva osuus jää hiukan teoreettiseksi. Palkanmuodostusta ja työllisyyttä koskevat johtopäätökset perustuvat suhteellisen yksinkertaiseen työmarkkinoita koskevaan malliin, jossa markkinat toimivat ilman erityisiä epätäydellisyyksiä. Tämä osuus olisikin hyötynyt empiirisen tutkimuksen laajemmasta läpikäymisestä. Varsinkin Vartiaisen hyvin tuntemassa Ruotsissa empiiristä työmarkkinoita koskevaa tutkimusta tehdään eurooppalaisessakin mittakaavassa paljon. Empiirisen tutkimuksen tuloksia tai empiiristä dataa olisi kipeästi kaivattu myös ammattiliit-tojen merkitystä tai yleissitovien työehtosopimusten vaikutuksia koskevien argumenttien tueksi. Vaikkapa kirjan kommentit siitä, että ammattiliitot eivät voi pitkällä aikavälillä vaikuttaa palkkatasoon voi hyvinkin pitää paikkaansa, mutta pitkä aikaväli voi olla todella pitkä.

Vartiainen käyttää julkistalouden peruskursseilta tuttuja esimerkkejä Baumolin ja Wagnerin teorioista osoittaakseen, miten tuottavuuden kasvu ei helpota hyvinvointivaltion rahoitusongelmaa, ellei työllisyysastetta onnistuta kasvattamaan. Tuottavuuden kasvu kas-

vattaa samalla myös palkkatasoa – sekä yksityisellä että julkisella sektorilla. Jos sinfoniaorkesteri ei pysty soittamaan kappaleitaan pienemmällä kokoonpanolla tai aikaisempaa nopeammin, julkisen sektorin tuottavuus kasvaa väkisinkin yksityisen tavarantuotannon tuottavuutta hitaammin ja julkisen sektorin osuus samalla kasvaa. Kasvava varallisuus samalla kasvattaa julkisten palvelujen sekä muun muassa vapaa-ajan kysyntää mikä edelleen kasvattaa julkisen sektorin kokoa.

Taloustieteen teorioita havainnollistetaan arkielämän esimerkeillä. Kuvaus kestävyysvaajeesta taloyhtiönä, joka miettii, miten paljon yhtiövästikettä pitäisi nostaa, jos halutaan rahoittaa tulevat putkiremontit, on oikein onnistunut. Sen sijaan analogia kotitaloudesta, jossa toinen hoitaa kotityöt ja toinen on kotitalouden ulkopuolella työssä, tuo liiankin nopeasti mieleen ajatuksen, jonka mukaan yksityinen sektori (ja sen miestyöntekijät) elättää julkisen sektorin (nais)työntekijät.

Kirjaan olisikin hyvin sopinut pohdintaa julkisen sektorin tehtävistä tai niitten yksityistämisestä varsinkin, kun se esimerkiksi sosiaa-

li- ja terveystalouden uudistuksen kohdalla ainakin oli kovin ajankohtainen kysymys. Samalla olisi voinut pohtia enemmänkin julkisen ja yksityisen sektorin työnjakoa.

Jotain muutakin oleellista Vartiainen kirjasta puuttuu. Tulonjaosta Vartiainen ei puhu kuin ohimennen. Tulo- tai varallisuuseroista tai niiden muutoksesta ei juuri mitään. Kuitenkin kirjan keskeinen teema on pohjoismainen hyvinvointivaltio, jonka suurimpiin saavutuksiin kuuluu talouskasvun ja pienten tuloerojen saavuttaminen samanaikaisesti. Tulonjakokäsitteet ovat myös oleellisia, kun käsitellään työllisyyttä. Useat työn teon kannustimia parantamaan pyrkivät toimenpiteet kasvattavat samalla työssä ja työtä vailla olevien välisiä tuloeroja. Aika moniin keskeisiin julkistalouden päätöksiin liittyy myös tehokkuuden ja tasa-arvon välinen perustavanlaatuisen ristiriita. Onpa tuloerokeskustelu levinnyt jo makrotaloustieteeseenkin. Varsinkin finanssikriisin jälkeen makrotaloustiede on entistä enemmän alkanut tarvita enemmänkin kuin yhden edustavan kotitalouden. □